

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN
HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE UWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:5

Onder redactie van Prof. Dr K. Schilder.

Medewerkers: Ds F. A. den Boeft, Helpman; Ds E. T. v. d. Born, Amersfoort; Prof. P. Deddens, Kampen; Ds D. van Dijk, Groningen; Ds J. Francke, Rotterdam; P. Groen, Rotterdam; Prof. B. Holwerda, Amersfoort; K. v. Huizen, Groningen; A. Janse, Breda; Dr P. Jasperse, Leiden; Ds B. Jongeling, Sappemeer; Ds H. Knoop, Rotterdam; Ds J. Meester, Haarlemmermeer; Mr J. Menlink, Enschedé; Dr G. K. Schoep, Den Haag; A. Schilder, Den Haag; Ds J. Smelk, Apeldoorn; Dr H. Smilde, Groningen; Ds J. P. v. d. Stoel, Groningen; D. Stroo, Bussum; Prof. Dr C. v. Til, Philadelphia, Pa, U.S.A.; Prof. C. Veenhof, Kampen; Ds G. Visé, Kampen; Ds F. de Vries, 's-Gravenhage; Da D. K. Wielenga, Rotterdam; A. Zijlstra, Groningen.

Alle stukken bestemd voor de Redactie zende men aan: Prof. Dr K. SCHILDER, Vloedijk 14, Kampen
Adm.-adres: Oosterbaan & Le Coindre N.V. — Goes

Postrekening No. 406040 — Telefoon 2424
BUREAU „DE REFORMATIE“ — GOES
Ingevolge papieroverslag B.P.P. no. 6985 verschijnt deze uitgave wekelijks en is de omvang van dit nummer 8 pag., form. 30 x 41½ cm.

Abonnement: f 4.— per half jaar bij vooruitbetaling
Voor het Buitenland en Ned. Indië f 10.— per jaar
Advertentiën: 10 cent per mm. Losse nummers 20 cent

BEZWAARDEN

over en onder de synodocratie 47

HOOFDARTIKEL

De houding van Ds Van Teylingen, IV.

Op nog één geste van Ds Van Teylingen willen we wijzen.

Zij is voor de tekening van zijn houding verreweg de belangrijkste, want zij dateert uit den tijd, toen de generale synode van de gebonden gereformeerde kerken de leerbeslissingen van 1905 en 1942 reeds had ingeruid voor de zogenaamde „vervangingsformule“ van het jaar 1946. Dat wil dus zeggen: uit den tijd toen de fixatie van het synodale dogma omtrent verbond, belofte en doop definitief was geworden, en bovendien de tuchtmanipulaties van de synode 1943—'45 voor de zooveelste maal waren bevestigd.

Om de beteekenis van deze nieuwe daad van Ds Van Teylingen op haar juiste waarde te schatten is het goed eerst die vervanging van de uitspraken van 1905 en 1942 wat van naderbij te bekijken. Zij beteekende immers een nieuwe fase in de dogmatische en ethische verwording van de gereformeerde kerken, zooals deze, vooral sinds 1944, op weerzinwekkende wijze aan het licht was getreden.

Na de sluiting van de synode van 1943—'45 ontstond in de gebonden gereformeerde kerken een geweldige beroering en onrust. De ontevredenheid over de leerbeslissingen met de dwaze aanhangsels van toelichtingen, praeadvies en nadere verklaringen, mitsgaders over de onzinnige schorsingen enz., groeide tot een fellen wrevel toen men in de voortgaande vrijmaking en de geestelijke ruïne in eigen kring de meedoogenlooze waarheid omtrent het schandelijke, onkerkelijke drijven van een zich van de kerken al meer vervreemdende synode zag in dag uit beleefde.

De buitengewone synode van 1946 kreeg dan ook een lawine van allerhande bezwaarschriften te verwerken. En welk een taal zij spraken vertolkte de commissie, die daaromtrent moest rapporteren o.a. met de volgende woorden: Uit alle stukken spreekt doordringend „de diepe smart over de scheuring en de zeer groote bezorgdheid voor de toekomst der kerken, indien geen stappen gedaan worden door uwe vergadering. Uwe commissie deelt deze bezorgdheid ten volle. Uwe commissie is óók doordrongen, gelijk verreweg de meeste adressanten, van het feit, dat mede door de onophoudelijke strubbelingen en twisten over voor velen te subtiële onderscheidingen, de geestdrift dalende is bij ouderen en vooral bij jongeren; van de onberekenbare schade, reeds toegebracht aan en nog te vreezen voor heel onze christelijke actie; zij ziet met zorg het feit, dat tal van ambtsdragers het enthousiasme bij hun bediening verloren hebben. Bovenal kan Uw commissie zich vinden in de telkens voorkomende verwijzing naar het gebod van onzen Zaligmaker in Joh. 17:21.

De toestand in onze kerken fnuikt ook de werfkracht naar buiten.

Het zwaarste echter zal uwe vergadering wegen de zonde, die door dit alles zich hooger opstapelt en aan de eere van den Drieënen God grootelijks tekort doet.

Voorts, het getal der stukken is wel groot, maar er zouden stellig nog veel en veel meer kerken en personen zich hebben uitgesproken in denzelfden geest, indien zij niet hadden overlegd als volgt: Het komt toch reeds op de tafel der synode, dus heeft

het geen zin, dat wij ook nog eens ons uitspreken. Niet minder merkwaardig is het, dat in handen van uwe commissie niet is gesteld een enkel stuk met het verzoek: ga niet in op hetgeen Amsterdam-Koog-Zaandijk voorstellen, hoewel aan alle kerken deze stukken waren toegezonden. Was er in onze kerken eenig zeer zwaar wegens bezwaar tegen of een onoverwinnelijke averis geweest van het daarin voorgestelde, dan zouden de „bezwaarde kerken“ zeker niet hebben gezwegen, evenmin als zij b.v. zwegen toen zij bedenkingen hadden tegen het voorstel om de meeningsverschillen in behandeling te nemen.

We mogen daaruit zeker de conclusie trekken, dat er bij de kerken in het algemeen groote onbevredigdheid bestaat over het verloop der zaken. Opvallend is het ook, dat alle adressanten tot uwe vergadering komen met het dringend verzoek alle middelen tot herstel van de eenheid aan te wenden, terwijl geen enkele hierbij als voorwaarde stelt: totaal ongewijzigde handhaving der leerbeslissingen. En hoewel men in het algemeen met de z.g. argumentatie e silentio de grootste voorzichtigheid dient te betrachten, is hier dit achterwege blijven van eenige bestrijding van Amsterdam-Koog-Zaandijk te opvallend, dan dat uwe commissie dit zwijgen zwijgend voorbij zou gaan. De betrokken voorstellen blijken uit het hart van de kerken te zijn gegrepen.

Deze klaar gebleken feiten hadden uwe commissie dan ook veel te zeggen. Zij zijn een ernstige opwekking om een uitweg uit de impasse te zoeken.¹⁾

En wat aan concrete wenschen op de synodale tafel was gedeponereerd, wordt duidelijk uit de mededeeling, dat bijna alle particuliere synodes herstel van de eenheid met de vrijgemaakten willen „zonder dat één er van zich daarbij uitspreekt voor het onveranderd behouden van de beslissingen 1905—'42, terwijl wel meerderen zich uitspreken voor vernieuwing of verandering van 1905. Blijkbaar zijn allen bereid hier offers te brengen, al wil de een hierbij reeds vóór saamspreking met de andere kerkgroepen verder gaan dan de ander.“²⁾

Als conclusie uit al wat ter synode aan bezwaarschriften inkwam, trekt dan de commissie o.a. dat in vele kerken dit begeeren leeft: „We moeten onverwijd en rusteloos zoeken naar herstel van de breuk, zonder daarbij als eerste conditie te stellen: behoud of aanvaard ongewijzigd de uitspraken van 1905—'42“.

Vele kerken verklaarden zelfs nadrukkelijk dat zij er geen bezwaar tegen hadden „1905“ prijs te geven.³⁾

Merkwaardig is voorts, dat deze commissie óók aan de synode voorstelde een tamelijk scherpe veroordeeling van het gedrag harer voorgangsters uit te spreken en wel in de volgende woorden:

1) Dit voorstel van Amsterdam — waarmee dat van Koog-Zaandijk veel overeenkomst vertoonde — was een verzoek aan de Synode om

1. een samenspreking te zoeken met de vrijgemaakte kerken en met de Christelijke Gereformeerde Kerk om overeenstemming te vinden inzake het confessioneel verschil aangaande het genadeverbond;

2. daarna met de andere kerken samen een studiecommissie af te wachten ter bestudeering van de kerkrechtelijke kwestie en eerst daarna de tuchtkwestie in behandeling te nemen. Zie Acta, p. 138.

2) Acta, Bijlage XXXII, p. 143.

3) Idem, p. 144.

4) Idem, p. 144 v.

„Voorts spreke de synode uit, dat zij ten zeerste betreurt:

a. dat de synode van Sneek-Utrecht 1939 niet duidelijk ter kennis van de kerken heeft kunnen brengen de redenen, waarom zij het verzoek van vele kerken om de behandeling van de leergeschillen uit te stellen, niet heeft kunnen voldoen;

b. dat niet van den beginne af aan, de beteekenis van Toelichting en Praeadvies, in de kerken duidelijker is aangegeven, zoodat het onderscheid tusschen theologische constructie en kerkelijk belijden voor velen niet scherp genoeg uitkwam;

c. dat de toezending aan de kerken van de rapporten over de leergeschillen, waartoe opdracht was gegeven door de synode van 1936, niet heeft plaats gehad voor de synode van Sneek, noch ook daarna;

d. dat alle rapporten der Synode van Sneek over de leergeschillen tot hertoe geheim zijn gebleven;

e. dat de omstandigheden het noodig maakten, nog eens in het bijzonder uit te spreken, dat de uitspraken van 1905 en '42 inzake de leer bindende kracht hebben;

f. dat deze binding met de woorden „niets leeren, wat er mee in strijd is“ niet zonder meer voldoende werd geacht;

g. dat niet eerder dan in Augustus 1945 is uitgesproken, dat het onjuist is bezwaarden „enkel en alleen, omdat ze bezwaard waren“, niet af te vaardigen naar de meerdere vergaderingen;

h. dat nimmer een klare officiële uiteenzetting werd gegeven van de zaak cand. Schilder.“⁵⁾

Groote blijdschap en dankbaarheid heerschten in de Gereformeerde kerkelijke wereld, toen enthousiaste verslagen van het bovengenoemde rapport in de kranten verschenen.

Zou eindelijk het tij keeren?

Zouden zij die schorsten en afzetten nu tóch werkelijk en ernstig de ware eenheid der broeders begeeren te zoeken?

Brak inderdaad ook in de synodale kringen het inzicht door, dat men vroeger toch niet heelmaal goed, niet echt vroom tegenover de broeders en God had gehandeld?

5) Idem, p. 150.

INHOUD

Hoofdartikel Bezwaarden over en onder de synodocratie, 47.

* Gedicht Openbaring 2:8—11.

Uit de Schrift Souvereiniteit in heel den kring (Ex. 43:12).

Kerkelijk leven „Extremisten“?

Het blad der bezwaarden binnen de synodocratie.

Opvoeding en Onderwijs De achtergrond van een radicale onderwijsvernieuwing, 10 (slot).

Politieke en Sociale leven Debat dr Zuidema—ds Lugtigheid.

Stemmen uit onze Kerken Kerkeraden, attentie!

Literatuur en Kunst Een romantisch leven.

Groninger Brieven

Perschoon Klacht van ds Volten; Busken Huet en Prof. Greltdanus.

Kerknieuws

Helaas, aan de blijde verwachtingen werd maar een heel kort leven gegund! Onmiddellijk na de voorlezing ervan brak op de synode een heftige kritiek los op wat we boven citeerden.⁶⁾ Zelfs werd het besluit genomen om — volgens een bekend recept — dit van een gansch anderen dan den traditioneel-synodalen geest getuigend stuk niet in de acta op te nemen.⁷⁾ Wel werd deze beslissing later weer herroepen, maar dan toch zóó, dat het belangrijke document alleen in gewijzigden vorm een plaats in de synodale annalen zou ontvangen.⁸⁾ En het voorstel om de feitelijk toch nog zeer milde kritiek op enkele gedragingen van de vroegere synodes uit te brengen had geen schijn van kans tot een besluit te worden verheven en werd daarom maar gauw door de commissie terug genomen!⁹⁾

Wat evenwel ook in den molen der kritiek werd vermalen, of temidden van het drukke synodale bedrijf verloren ging — het voorstel om de leeruitspraken van 1905—42 te vervangen, werd met een flinke meerderheid aangenomen.¹⁰⁾

Het is bekend hoe men over die vervanging heeft gejuicht! Alles was nu anders geworden! „We zijn van 1905 af!” werd alom als een refrain gezongen. De H. J. Spier deed zelfs luide den volke kond, dat de Synode in dogmaticis Prof. Schilder volkomen zijn zin had gegeven! Voorts waren „tal” van bezwaren der „bezwaarden” voor goed weggenomen. En speci-

6) Zie: Kerknieuws-Scheps, 23 Febr. 1946, No. 147.

7) Acta, art. 112, p. 33.

8) Acta, art. 237, p. 62. Uiteraard werd hier uit het in de acta (bijlage XXXII) opgenomen rapport geciteerd. Hoe het oorspronkelijke luidde is ons niet bekend. In het Kerknieuws van Scheps wordt het slot van het door Dr Prins voorgelezen rapport als volgt verslagen: „Deze synode biedt vrijwel de laatste kans om te komen tot saneering van de deerlijk ontredderde kerkelijke toestanden. Wordt door de synode geen radicale stap gedaan, dan zal de scheur blijven bestaan en zich verbreden. Een tot dusver trouw gebleven groep kerkleden zou haangaan. Halve maatregelen helpen hier niet”. Zie No. van 16 Febr. 1946, No. 146.

9) Acta, art. 234, p. 62.

10) Acta, art. 195, p. 47.

aal — lest not least, zel hij — was het „monster der duistere tyrannie”, de binding aan de zinsede van 1905, vernietigd!¹¹⁾

Wat wilde men meer?

Was het niet al botertje, tot den boom toe?

✽

Om de waarheid te ontdekken zullen we weer rustig moeten lezen en eerlijk aanvaarden wat zwart op wit werd gezet en zoo tot op den huidige dag van kracht is gebleven.

Doen we dat, dan merken we al heel gauw, dat de zaken een beetje anders staan dan de over de vervangingsformule jubilerende gemeente ons zou doen vermoeden.

Reeds het rapport, dat de Commissie, welke het concept voor een vervangingsformule moest opstellen, uitbracht vertelt ons heel andere dingen!

„Van stonde aan — zoo lezen we daarin — was uw commissie eenparig van oordeel, dat zulke redenen (n.l. om tot vervanging van de vroegere leeruitspraken over te gaan) niet liggen in den zakelijke inhoud der uitspraken van 1905 en 1942. Er heeft in uw commissie geen verschil van meening bestaan over de vraag, of de vroeger beleden waarheden aangaande het verbond Gods, aangaande het verband van verkiezing en verbond, aangaande het verband van doop en wedergeboorte, gehandhaafd moeten worden. Alle leden der commissie achten het gewenscht, dat de synode dit in ieder geval uitspreke”.¹²⁾

Geheel overeenkomstig den wensch en het desbetreffende voorstel sprak de synode dan ook uit

„dat de zakelijke inhoud der betreffende uitspraken van 1905 en 1942 als in overeenstemming met Schrift en belijdenis niet prijsgegeven mag worden”.¹³⁾

Is dit al zoo helder als kristal — ook de inhoud van de vervangingsformule zelf is in dezen duidelijk. Daarover de volgende week.

C. V.

11) Vrije Moeder der geloovigen, p. 23/4.

12) Acta, Bijlage XVII, p. 89, vgl. ook Bijlage XXXII, p. 148.

13) Acta, art. 197, p. 48.

SOUVEREINITEIT in heel den kring

UIT DE SCHRIFT

Dit is de rechtsregel van het huis: „Op den top van den berg zal het geheele gebied ervan in het rond allerheiligst zijn”. Zie, dat is de rechtsregel van het huis! Ezech. 43 : 12

(vert. A. Noordzij, K.V.)

Wie mocht denken, dat het 'vraagstuk van „kerk” en „politiek” en „kringen” van meer of minder en zus en zoo in zedelijk opzicht eerst heden ten dage onze aandacht gespannen houdt en dat de vrijmaking der laatste jaren daaraan bijzonder debet is, kan uit Ezechiëls tempelprediking wel anders vernemen. Het bleek ons reeds in de voorgaande weken onder deze zelfde rubriek, hoezeer dit hoofdstuk verband houdt met en zijn eigen woord spreekt óver de verhouding van tempel en paleis, Godshuis en koningshuis. En nu komt dit vers ook dienaangaande tot een voorloopige afsluiting en samenvatting. En wanneer de Heere in deze proclamatie kort samenvat den centralen en fundamenteelen rechtsregel van heel dat tempelhuis en -complex en heel het verkeer daarin en daaromtrent, is het als trekt Hij een dikke streep onder en door het verleden en kondigt Hij een bedeeling aan van nog veel triomfantelijker en soevereiner tempelglorie dan tevoren ooit gekend is geweest. Dit woord immers heet „de rechtsregel” of (Statenvertaling) „de wet” des huizes en wil blijkbaar zijn het kort begrip van „al de rechtsnormen en rechtsregels” waarmee Ezechiël het volk bekend heeft te maken, indien het door het eerste onderzoek der tempelmaquette zich tot heusehe ootmoedige schaamte heeft laten bewegen (vs 11, 10). Welnu, in dit kort begrip formuleert God zóó krachtig den regel van soevereine heiligheid, dat het volk, gewend als het was het gezag van den eenen „kring” (het paleisgebied) en den anderen (het tempeldomein) tegen elkaar uit te spelen, gewend als het óók was door gemeenzaamheid misbruik te maken van de door God zelf aangewezen gradatie in heiligheds„kringen” binnen het tempeldomein zelf, nu zoo duidelijk zich geconfronteerd zal weten met de ja-loerschheid van den Souverein die van elke duimbreed zegt „Mijn”, dat er niet meer aan te ontkomen valt.

In de eerste plaats dus maakt deze rechtsregel een radicaal einde aan de mogelijkheid om tegen de soevereiniteit van de heiligheid des tempels uit te spelen die van de waardigheid en betrekkelijke zelfstandigheid van het koninklijk paleis.

Dat tusschen die beide een hardnekkige en onheilige concurrentie bestond, in dien zin dat het paleis met zijn nationale politiek ter zijde drong het gezag van den tempel, het Woord Gods, de profetie en het priesterschap, hebben wij bij de voorgaande teksten reeds in herinnering gebracht. En ditmaal citeren

we van wijlen A. Noordzij nog het volgende: Op bijna alle punten is de tempel van Salomo in gebreke gebleven..... „vooral door den nauwen band, gelegd tusschen tempel en dynastie, ten gevolge waarvan de tempeldienst op tal van punten den invloed der politieke stroomingen onderging, aan wier invloed ook de priesterschap zich niet kon of wilde onttrekken, waardoor tenslotte, ondanks de telkens herhaalde reformatorische pogingen, de tempeldienst een karikatuur werd van hetgeen de Heere beoogde”. (K.V., p. 339). Men denke maar — om een voorbeeld uit den laten tijd te noemen — aan het conflict tusschen den tempelopzichter Pashur en den profeet Jeremia, om te weten welke scherpe vormen deze strijd kon aannemen en hoe gewillig de tempel-„kring” zich kon uitleveren aan de politieke paleiskleek (Jer. 20). En dat dit kwaad telkens weer zich breed maakte, „ondanks reformatorische pogingen”, is wel diep beschamend en kan teneer doen verstaan, dat het geduld des Heeren na zooveel jaren op een einde liep, zoodat Hij zeide: nu allen in ballingschap en ook dien tempel neergehaald, besmet als hij is met vleeschelijke politieke machtsusurpaties, — en dat Hij aan dit volk, in ballingschap zoo diep vernederd, nu alleen nog wil gaan spreken van een tempel waar die concurrentie ten eenenmale contrabande moet zijn, een tempelcomplex, zoodanig gelegen en zoodanig gereglemeenteerd, dat 't kwaad der gedeelde soevereiniteit (en dat beteekent altijd: van de aan de politiek overgeleverde tempelheiligheid) bij den wortel wordt afgesneden, ja sterker, dat de voedingsbodem waarin zulk kwaad kan wortel schieten, ten eenenmale wordt weggenomen.

Want nu zal het paleis de kans niet meer krijgen den tempel terzijde te dringen. Nu immers zal op dien berg voor een paleis des konings heelemaal geen plaats meer zijn. Misschien omdat van een koning zelf geen sprake meer zal wezen? Neen, integendeel, het volk zal in de bedeeling van dezen tempel zijn „vorst” bezitten, wiens rechten en plichten worden gestipuleerd en wiens domein nevens dat van de priesters, levieten en stammen Israëls nauwkeurig wordt omschreven (o.m. 44 : 3, 45 : 9—17, 48 : 21,22). En deze vorst zal zelfs veel grooter positie bekleeden in geestelijken zin dan de vroegere koningen met al hun praal ooit hadden ingenomen — is Hij niet de Messias-koning, Gods „knecht David”, die maar niet het volk verloor, maar in deze hoofdstukken het reeds verloorste volk vertegenwoordigt bij den Heere zelf? Maar welke glorie dezen vorst en in hem het door hem geregeerde en bij God vertegenwoordigde volk mag worden toegekend — van een eigen paleis en politieke huishouding en diplomatiek optredenden hofstoet is nevens den tempel en in den omtrek van zijn domein geen de minste sprake meer. Want nu luidt het triomfantelijk tegenover het ver-

Openbaring 2 : 8-11

Die stierf en Die weer levend werd,
Verwinnaar van den dood,
weet al uw leed, uw nood.
Wat mond er zich ook openspert
tot last'en en tot haten,
wil u op Mij verlaten!

Zie, u wacht ook gevangenis.
Vrees die verdrukking niet,
weet, dat Myn oog u ziet.
Uw armoë, die uw rijkdom is
lijdt om beproefd te worden
de haat van Satans horden.

Getrouwen tot den eersten dood,
u wacht de levenskroon
van Davids Grooten Zoon.
Hoor naar den Geest in al uw nood.
Gij zult de aarde erven,
den tweeden dood niet sterven.

ADRIAAN VAN BOVEN.

(Melodie Psalm 121, rhythmisch.)

leden en zijn steeds weer opdringende en veldwinnende deformatie-door-paleisconcurrentie: alle rechtsbe-trachting in en om den nieuwen tempel zal beheerscht worden door den soevereinen grondregel, dat op heel den bergtop het gansche tempelgebied in het rond allerheiligst, heiligheid der heiligheden, heilige der heiligen, zal zijn. En per refrain wordt het nogmaals klaroenschallend uitgeroepen: Zie, dat is de rechtsregel van het huis! Weet het Israël, dat er nu maar één allesbeheerschende en allesbepalende kring zal zijn, namelijk het heele tempelgebied in het rond. Weet het, dat deze tempel geen paleis nevens zich dulden kan. Want God zal zijn alles in allen. En wanneer dat nieuw-testamentisch met zich brengt, dat de Vorst, de Messias, in het oogenblik, waarin Hij Zijn volk zal hebben verlost niet alleen, maar ook gebracht heeft definitief tot den Vader, tevens ook van Zijn bijzondere, tijdelijke exousia afstand doet aan dien Vader (1 Cor. 15 : 28), dan beteekent het in deze nog altijd oud-testamentisch ingekleede toekomstteekening op zijn minst, dat ook „de vorst” geen eigen gloriecentrum nevens dat des Heeren op den tempeltop mag behouden of verkrijgen, omdat zulk centrum alleen toekomt den eenen Souverein, die geen schijn van concurrentie naast zich dulden kan.

Daarom dus, het paleis van den bergtop geëlimineerd, en deze eenige berghoogte geheel en al door den tempel geannexeerd. Maar om den triomf volkomen te maken in deze voorstellingswereld van den ouden dag, zal dan ook binnen dien tempelkring zelf alle betrekkelijkheid, alle gradatie in heilighedskringen zijn opgeheven.

Immers, niet alleen heeft de tempel het paleis van den berg verdrongen, maar ook nu heeft het „allerheiligste” het minder-heilige van het tempelgebied als het ware weggevaagd. Want al hetgeen over den ouden tabernakel en den ouden tempel was verordend en betracht, werd toch beheerscht door de gradatie in drie wel onderscheiden en ook scherp gesecheiden heilighedskringen: die van het „allerheiligste”, het „heilige der heiligen”, en den „voorhof”. En nu is er al weer geen sprake van, dat die onderscheiding hier wordt opgeheven, want deze tempelbeschrijving blijft op datzelfde stramien van Mozes en Salomo gebouwd. En zelfs worden nieuwe voorschriften gegeven, die accentueeren de hoogheiligheid en ongenaakbaarheid-voor-alle-„bloote”-creatuur van dien God, die opnieuw intrek neemt in Zijn, nu nieuwen, tempel — we denken aan de gesloten Oosterpoort, 44 : 2, 3. Maar evenzooged wordt nu al bij voorbaat afgesneden elke gedachte, als zou zulks alles beteekenen, dat aan de eene plaats het tempeldomein minder heilig zou zijn dan op de andere, dat dus voor den een de heiligheid van het tempelverkeer ook maar eenigszins mindere eischen met zich zou brengen dan voor den ander, dat er hier nog wel iets bij door kan wat in gindsch vertrek niet te dulden ware.

Wil dat zeggen, dat God zich vroeger heeft vergist, toen Hij uit paedagogische motieven drieërlei heilighedskring in den tempel proclameerde? Maar integendeel, die zich vergist hebben, zijn die kinderen en leerlingen zelf, kortzichtig, ja eigenwillig, als zij waren door die gradatie te gebruiken precies naar de andere zijde als waarin de groote Tempelbouwer het had bedoeld. Immers, elke gradatie kan naar twee kanten worden gebruikt. Wanneer een koning zich omgeeft met een ladder van hooge en lage ambtenaren om te verhinderen dat zomaar iedereen tot hem kan doordringen, kan daar ook iemand zijn die juist nu in een oogenblik tot den koning weet door te dringen, omdat hij de slechte kunst van het omkopen verstaat; de ladder die op een afstand wilde houden, gemeenzaamheid wilde voorkomen, en door de schuchtere ziel ook zoo begrepen werd, wordt door den brutalen mensch, die de halve wereld heeft, des te vlotter betreden. En wanneer de Pieterskerk te

Rome een ontzag... slechte... elke tree... zulke bij... kunstje... men.
Welnu, de drie... Niet, dat... achter h... zoo, dat... nen-troz... zich zijn... schieden... het refr... lijke —... het volk... zich nan... door die... zich, die... onheilig... bruikte... nexatie... God bed... gedaan... gen Hel... te verzo... ger dat... bonden... handen... der recl... ontwik... tempel... heeft ve... gaan, d... hetwelk... voorziet... gaan, d... bergtop... in het... zal eve... verborg... nen, bo... priester... dus de... scheide... is hier... verschil... tekeni... zelfs v... eer. Di... „zeer... het gel... leviete... zijden, 2... 506). 2... is het... Wanne... staat... Gods v... ken, de... Naam... nog we... nu: al...
Wel... neer d... zoudt... dertier... alle ka... recht... hebt g... God is... hartig... de on... werd... de on... aan d... teerd... ontwik... openb... histori... van z... tisch... wordt... menw... ouvine... om d... camot... ook d... man... nieuw... te ho... neme... kend, Sina... schel... willig... gordij... meer...
Doe... oen. t... op, n... toe... kom... digen